

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ ПОЛИТИЧКИХ НАУКА
Одељење за политиколошке студије
Јове Илића 165, 11000 Београд

Одлуком Наставно-научног већа Факултета политичких наука Универзитета у Београду од 26.05.2016. године, именована је Комисија за преглед и оцену докторске дисертације Емине Лазовић Јовић, магистра политичких наука, под насловом „Специфичности методолошких истраживања у политикологији“ у следећем саставу:

1) др Иван Радосављевић, редовни професор, ужа научна област Методологија политичких наука, Универзитет у Београду, Факултет политичких наука.

2) др Неђо Даниловић, редовни професор, ужа научна област Методи НИР-а, Универзитет „Дон Незбит“, Правни факултет.

3) др Вера Арежина, доцент, ужа научна област Методологија политичких наука, Универзитет у Београду, Факултет политичких наука.

Комисија је прегледала и оценила наведени докторски рад и на основу мишљења свих њених чланова, Наставно-научном већу Факултета политичких наука Универзитета у Београду подноси следећи:

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

1. Основни подаци о кандидату и дисертацији

Кандидаткиња мр Емина Лазовић-Јовић рођена је 12. маја 1974. године у Кладову, где је завршила основну школу. У Београду је завршила Осму (садашњу Трећу) београдску гимназију са одличним успехом. Факултет политичких наука Универзитета у Београду (Новинарско-комуниколошки смер) завршила је 1998. године са просечном оценом 8,8 у току студија и оценом 10 на дипломском испиту. Последипломске магистарске студије (смер Политичка теорија и методологија политичких наука - усмерење Методологија политичких наука) завршила је 2005. године на Факултету политичких наука у Београду израдом и одбраном магистарске тезе под насловом „Специфичности акционих истраживања у политиколошким и социјалним истраживањима”.

У току основних студија почела је да се бави новинарством и радила је у „Београдским новинама”, „Вечерњим новостима” и на „РТС“-у. У марту 1999. године примљена је у сараднички однос на Факултет политичких наука Универзитета у Београду (по програму Републичког завода за тржиште рада), као стручни сарадник-млади научни радник. Од 2000. до 2003. године радила је на волонтерској основи као демонстратор-сарадник на предмету Методологија политичких наука. За асистента-приправника на истом предмету изабрана је 2003. године, а после стицања магистратуре изабрана је 2006. године за асистента на предметима Основи методологије политичких наука и Методологија политиколошких истраживања са статистиком. Од новембра 2015. године ангажована је само на пројекту Факултета политичких наука Универзитета у Београду.

У току свог рада на Факултету учествовала је у конципирању и реализацији више научно истраживачких пројеката („Социјална карта домаћинства кантона Сарајево”, „Ставови житеља Београда о безбедности у Београду”, „Систем безбедности Србије и Црне Горе у супротстављању савременом тероризму”, итд.). Чланица је Међународног удружења методолога друштвених наука од 2009. године.

Кандидаткиња има два објављена рада из области политичких наука:

- „Акциона истраживања у области социјалног рада“, Мегатренд ревија, Vol. 12 (1), бр. 1/2015, Мегатренд универзитет, Београд, 2015, стр. 169-185.

- „Акциона истраживања у политичким наукама“, Зборник радова са темаске међународне научне конференције (у припреми за штампу) „Улога прогностичких истраживања у развоју савременог друштва“, Међународно удружење методолога друштвених наука, Београд, 2013. године (у досијеу кандидата је приложена потврду Међународног удружења методолога друштвених наука од 09. јула 2015. године да је рад прихваћен и да ће бити објављен у зборнику радова са научног скупа).

Мр Емина Лазовић-Јовић је завршила рад на изрди докторске дисертације под називом „Специфичности методолошких истраживања у политикологији“, дана 12. маја 2016. године. Докторска дисертација је обима 330 страна, 95.387 речи, 573.216 карактера и заснива се на 112 библиографских јединица монографске, научне и стручне грађе домаћих и иностраних аутора који се односе на предмет истраживања.

Докторска дисертација је 19. јула 2016. године прошла проверу у програму *Ephorus*, а коначан резултат претраге је показао 1% плагираних речи. Стога Комисија за оцену констатује да је докторска дисертација мр Емине Лазовић-Јовић под називом „Специфичности методолошких истраживања у политикологији“ самостално и

оригинално научно дело кандидата и да испуњава све услове за јавну одбрану пред компетентном Комисијом из области Методологије политичких наука, према устаљеној академској процедури.

2. Проблем, предмет и циљеви дисертације

2.1. Проблем истраживања у докторској дисертацији

Тема коју је кандидат мр Емина Лазовић-Јовић обрађивала у својој докторској дисертацији је оригинална и веома сложена. На територији Србије, бивше Југославије и ближем окружењу, према увиду Комисије у доступну литературу, укључујући и библиографије, ова тема је мало научно обрађивана.

Одабрана тема је наглашено методолошко-политиколошка, јер научно разматра методолошка истраживања (односно мета-методолошка истраживања) и одређује их као процесе концептуализације и реконцептуализације у изради пројекта истраживања, токове реализације истраживања и практиковање одређених концепата у методолошким истраживањима.

Проблеми разматрања методолошких истраживања обухватају шири оквир сазнања, а тичу се теорије уопште. Наиме, за теорију је важно питање - постоји ли заиста мета-теорија и шта је она по својим суштинским карактеристикама. Одговор на ово питање чини се крајње једноставан, а кандидаткиња га научно објашњава ставом: да постоји мета-теорија и да се она најчешће одређује као надтеорија, односно, теорија *изнад* теорија. Њихов предмет су теорије, па су оне *теорије о теоријама*.

У уској вези са методолошким проблемима о теорији и мета теорији, налазе се и питања која се односе на постојање мета-методологије, односно, може ли се методологија сматрати теоријом, и да ли је она мета-теорија или мета-методологија. С обзиром на то да постоји сагласност око мета-методологије, кандидаткиња у својој докторској дисертацији заступа становиште да је она, најједноставније речено, „над методологија”, тј. методологија на вишем нивоу од методологије у смислу опште научне методологије.

Значајан проблем истраживања у овој докторској дисертацији обухвата однос између теорије (уопште) и теорије методологије и мета-методологије. Наиме, у

методолошким истраживањима поставља се питање границе где теорија постаје мета-теорија, односно, где теорија методологије прераста у мета-теорију.

Полазећи од основне структуре методологије, кандидаткиња с правом закључује да је методологија наука интегративно - теоријска творевина, те да је она сложена вишестрана теорија заснована на теоријама и нормама теорија разних наука (или група наука) и на уопштеним емпиријским сазнањима.

У научном одговору на методолошке проблеме односа методологије и мета методологије, кандидаткиња је пошла од кључног хипотетичког става да се методологија јавља и као теорија и као предмет теорије. Тешкоће у констатовању методологије и мета-методологије проистичу из бројних и значајних разлика између предмета и метода и техника које се у њиховом сазнању примењују.

Научни значај проблема истраживања у овој докторској дисертацији састоји се у формирању одговарајућег научног фонда неопходног за даља методолошка истраживања у свим научним областима, тежишно у области политиколошких наука.

Друштвени значај ове дисертације огледа се у заснивању сазнајног фонда неопходног за дању праксу методолошких истраживања.

Што се тиче резултата претходних истраживања, може се закључити да у постојећој доступној литератури методолошка истраживања нису непосредно научно обрађивана, па је, стога, расположиви научни фонд за ово истраживање био веома оскудан. Отуда је одабрани проблем истраживања кандидаткиње Емине Лазовић-Јовић јединствен и оригинални проблем који је заслуживао да буде обрађен у овој докторској дисертацији.

2.2. Предмет истраживања у докторској дисертацији

Свако научно истраживање јесте сложен процес стицања научних сазнања о предмету науке. Главни предмет истраживања у овој докторској дисертацији је проучавање методолошких истраживања уопште, а самим тим и методолошких истраживања у политикологији. То је заправо сложено, вишедимензионално и суштинско питање односа методологије, мета-методологије и методолошких истраживања. Отуда, у образложењу предмета истраживања, кандидаткиња с правом наглашава да је овај однос вишеслојан и унутар себе подразумева:

- а) однос мета-теорије и мета-методологије;

б) однос методологије и мета-методологије, и

в) однос методолошких истраживања (као мета-методолошких) и истраживања предмета одређене науке (научне дисциплине).

У обради предмета истраживања, кандидаткиња проучава однос концептуализације истраживања, теорије, мета-теорије, методологије и мета-методологије. При томе, одређује концептуализацију као својеврстан концепт истраживања, сложену теоријску и методолошку замисао система научног истраживања. Истраживање је, а самим тим и његова концептуализација, конзистентна целина која подразумева сагласно и синхронизовано деловање сваког дела, фазе и етапе у истраживању.

Временски, предмет истраживања обухвата анализу методолошке грађе од конституисања методологије као научне дисциплине, тежишно период од половине двадесеток века до данас.

Просторно, предмет истраживања обухвата научну и стручну грађу домаћих и иностраних аутора насталу на простору Републике Србије, земаља бивше СФРЈ и њиховом ближем окружењу.

Дисциплинарно, предмет истраживања припада пољу друштвено-хуманистичких наука, научној области политичких наука, ужој научној области теорије, историје и методологије политичких наука и тежишно, научној дисциплини методологије политичких наука.

2.3. Циљеви докторске дисертације

Научни циљеви истраживања у докторској дисертацији обухватају опис (дескрипцију) структуре, места, улоге, функције методолошких истраживања у политикологији, као и њихових веза и односа са истраживањима о предмету науке, затим класификацију методолошких истраживања, као и објашњење структуре, места, улога, функција и односа и веза методолошких истраживања у целокупном истраживачком процесу.

Друштвени циљ истраживања односи се на допринос концептуализације реализацији истраживања и примени резултата истраживања у политикологији.

3. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

Хипотетички оквир истраживања у овој докторској дисертацији чиниле су једна општа (генерална) и шест посебних хипотеза истраживања.

3.1. Општа (генерална) хипотеза истраживања

Општа (генерална) хипотеза истраживања гласила је: „У методологији политичких наука постоје специфична методолошка и метаметодолошка истраживања“.

3.2. Посебне хипотезе истраживања

1) „У постојећој методолошкој литератури постоје различите дефиниције и класификације методолошких истраживања које је неопходно систематизовати спрам достигнућа савремене методологије друштвено-хуманистичких наука.“

2) „Мета-методологија је *над методологија*, тј. методологија на вишем нивоу од методологије у смислу основне научне методологије.“

3) „Питање методолошких истраживања уопште, а самим тим и методолошких истраживања у политикологији, сложено је, вишедимензионално и суштинско питање односа методологије, мета-методологије и методолошких истраживања.“

4) „Предмет специјалних методолошких истраживања су процеси, тј. процедура концептуализације и реконцептуализације израде пројекта истраживања, као и структура и форма тих пројеката, токови реализације истраживања и карактеристике, могућности и практиковање одређених методолошких концепата.“

5) „Методолошка истраживања у политикологији баве се и проблемом избора модела и процедура методолошких истраживања.“

6) „У методолошким политиколошким истраживањима посебно постоје специфичности примене метода и техника истраживања, како основних и општенаучних метода, тако и метода прибављања података, оперативних метода и метода обраде података.“

Индикатори за све хипотезе су искази, односно, теоријски ставови опште методологије, посебне методологије друштвених наука, као и специјалне методологије политичких наука и спроведена научна истраживања.

4. Опис садржаја (структуре по поглављима) дисертације

Докторска дисертација кандидата мр Емине Лазовић Јовић, под насловом „Специфичности методолошких истраживања у политикологији“, садржи насловну страну, кратак резиме рада на српском и енглеском језику, садржај, увод, пет поглавља, закључна разматрања, списак коришћене литературе, кратку биографију аутора, изјаву о ауторству, изјаву о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада и изјаву о коришћењу.

У **уводном делу** докторске дисертације, поред општих уводних назнака, разрађен је потпунији методолошки оквир истраживања са тежиштем на формулацији проблема истраживања; одређењу предмета истраживања; утврђивању циљева (научних и друштвених) истраживања; постављању система (опште, посебних и појединачних) хипотеза и индикатора од којих се полази у истраживању; дефинисању начина истраживања и научне и друштвене оправданости израде докторске дисертације.

У садржајном погледу дисертација је подељена у пет поглавља, и то: 1) Дефиниција и класификација методолошких истраживања, 2) Однос мета-методологије, методологије методолошких истраживања у политикологији, 3) Проблеми концептуализације методолошких истраживања и 4) Проблем избора модела и процедура методолошких истраживања, и 5) специфичности примене метода и техника истраживања у методолошким политиколошким истраживањима, која су подељена на више тематских целина.

У **првом поглављу**, у његовом уводном делу, дат је преглед критеријума и класификација научних истраживања.

У централном делу овог поглавља, на научно коректан начин, дефинисана су теоријска и емпиријска методолошка истраживања, а приказана је улога и значај хипотеза у теоријским и емпиријским истраживањима. Такође, указано је на бројне тешкоће приликом теоријских истраживања.

У завршном делу овог поглавља разматране су специфичности истраживања у политикологији. У овом делу дисертације дефинисан је појам политике и, сходно томе, појам политиколошких истраживања, а указано је и на њихове специфичности. Осим

тога, научна сазнања до којих се долази у политиколошким истраживањима уграђују се у научне теорије о политици и представљају основ за формирање идеја о политици, али и за предузимање одређених активности, односно, акција, или се користе за предвиђање будућих дешавања.

У другом поглављу, мр Е.Лазовић-Јовић проучава однос мета-теорије и мета-методологије и методолошких истраживања у политикологији. У овом делу дисертације, кандидаткиња полази од дефиниција основних појмова као што су наука, теорија и методологија. Затим, на научно коректан начин утврђује шта се тачно у постојећој методолошкој теорији означава појмовима мета-теорија и мета-методологија, и научно објашњава однос између теорије и методологије, односно, однос између мета-теорије и мета-методологије.

Кандидаткиња исправно закључује да научно сазнање започиње формирањем појмова и термина, тј. дефинисањем (научним дефинисањем). У основи сваке теорије налази се, дакле, дефинисање као процес и дефиниција као резултат тог процеса. Битна одлика сваке теорије јесте да је она динамичан и развојан мисаони сазнајни поредак. Отуда, кандидаткиња дефинише мета-теорију као теорију о научним или ненаучним теоријама, а затим и као *надтеорију*, која по својим карактеристикама мора бити научна.

Проучавајући однос мета-методологије и методологије у овом делу дисертације, кандидаткиња одређује мета-методологију као *надметодологију*, односно, методологију која је на вишем теоријском нивоу од научне методологије.

У овом делу дисертације кандидаткиња проучава однос методолошких истраживања и предметно-дисциплинарних истраживања кроз најистакнутије фазе истраживачког процеса. Кандидаткиња на основу досадашњих сазнања о односу предметно-дисциплинарних и методолошких истраживања, с правом истиче да је свако научно истраживање претежно теоријско и то у оном свом делу у коме је резултат, али и основ теорије и методологије, односно, мета-теорије и мета-методологије.

Такође, у овом делу дисертације кандидаткиња проучава однос методолошких и методичких истраживања, где с правом објашњава да се научна методологија бави методама научног сазнања, односно, методама научног истраживања као процесом долажења до научне истине. Циљ методологије је истинито сазнање о појави, дакле, научно сазнање, а циљ методике јесте проучавање метода утицаја и деловања приликом практиковања појаве, промене или стварања одређене појаве, односно, процеса.

Методика је део одређеног предмета науке или сегмент предмета одређене науке, а не посебна наука, тј. научна дисциплина. Методичка истраживања, за разлику од методолошких научних истраживања, баве се организовањем акција којима се утиче на побољшање или промену појаве, те су топретежно емпиријска истраживања.

Иако је методика релативно посебан део предмета науке, она се ослања на методологију како би могла да одговори захтевима струке. Такође, она се ослања и на мета-методологију, али не изграђује сопствену „мета-методику“ (што, наравно, не значи да она није могућа), јер је и сама изграђена на општим нормама и инструкцијама, на корисним, тј. пожељним радњама. С друге стране, сама примена одредаба методике, је креативна и прилагођава се свакој посебној ситуацији. Специфичност методичких истраживања откривамо и у методама које се користе, а то су претежно тзв. интервентне методе, односно, методе практиковања и (или) утицаја на појаву. За методичка истраживања кажемо да она служе као инструмент, средство решавања неких практичних проблема људи и то путем разрађеног плана акције, саме реализације и оцене постигнутих резултата, тј. ефеката (позитивних и негативних). За ова истраживања, такође можемо рећи да су акциона, као и да су заснована на поузданим, истинитим или бар вероватним сазнањима о предмету истраживања. Код методичких истраживања нарочито долази до изражаја повезивање теорије и праксе.

У трећем поглављу дисертације разматра се однос концептуализације и реконцептуализације методолошких истраживања. У првом делу овог поглавља, кандидаткиња је дефинисала појам концептуализације. Према мр Е.Лазовић-Јовић, концептуализација је сложен и етапни процес, систем претежно умних радњи који се јавља истог тренутка када започињу истраживачке делатности и траје све до завршетка истраживања. У овом делу дисертације, она разматра различите фазе концептуализације и закључује да је концептуализација неопходна приликом свих научних истраживања за које се израђује пројекат истраживања.

У другом делу овог поглавља, кандидаткиња указује на различита схватања реконцептуализације. Она сматра да, уколико се покаже у току истраживања да одређене полазне поставке нису сасвим одговарајуће или да се неке методе и технике не могу применити у том истраживању, онда је то разлог да се приступи реконцептуализацији одређеног дела пројекта истраживања. Даље, кандидаткиња наводи да реконцептуализација настаје када се мора мењати првобитни концепт

истраживања, односно основна истраживачка идеја и сама полазишта у истраживању или изградити нова.

У последњем делу трећег поглавља дисертације, кандидаткиња разматра однос концептуализације тј. реконцептуализације и истраживања. Она аргументовано наводи да је концептуализација неопходна и код теоријских и код емпиријских истраживања. Код емпиријских истраживања концептуализација је неизоставни део, јер доводи до веће поузданости резултата истраживања. Према кандидаткињи, резултат процеса концептуализације методолошких истраживања су сазнања о предмету и сазнања о научним методама истраживања. Е.Лазовић Јовић сматра да је сваки део пројекта истраживања теоријска творевина и, сходно томе, представља предмет теорије и мета-теорије (односно, методологије и мета-методологије).

Према кандидаткињи, функционалност и ваљаност концептуализације, односно, основне замисли истраживања, проверавају се предистраживањем, а уколико су сви делови пројекта истраживања закључно са хипотезама потврђени предистраживањем, то значи и потврду исправности процеса концептуализације. У вези са односом концептуализације и истраживања, кандидаткиња сматра да су пројект истраживања и његова реализација стратешки део концептуализације.

У четвртном поглављу кандидаткиња је проучавала проблеме избора модела и процедура методолошких истраживања.

У првом делу овог поглавља, она је истраживала улогу идеалних типова у формирању модела методолошких истраживања. Кандидаткиња сматра да се приликом започињања процеса истраживања конкретног проблема, тј. предмета, полази од замисли (дакле, идеалног типа) како би то истраживање у идеалном смислу требало да се спроведе. Међутим, увидом у научна сазнања, анализом, класификацијом, издвајањем општег, посебног и појединачног, узимајући у обзир реалне могућности тог истраживања, долази се до конкретнијег, извеснијег модела истраживања реалног предмета. Идеалним типом се одређује општи садржај истраживања, могуће методе и поступци, траже се оптимални извори података. Мр Е.Лазовић Јовић указује да је методологија друштвених наука формирала неке *моделе*, неке стандарде поступања при проучавању друштвених појава, као и неке стандардне, битне одредбе изучаваних појава. У овом делу рада, она разматра дефиниције модела, као и идеалних типова, почевши од М. Вебера, преко Б. Шешића и С. Милосављевића, до И. Радосављевића и других методолога друштвених наука. Према кандидаткињи, са становишта

методологије, сва правила, све норме, сви стандарди, имају идеално типску црту. Кандидаткиња истиче да у методолошким истраживањима модели *идеалних типова* имају велику научну улогу која се остварује кроз успостављање система методолошких правила и дефиниција.

У другом делу четвртог поглавља, кандидаткиња је проучавала моделе процеса истраживања. Према Е. Лазовић-Јовић, процес научног истраживања започиње концептуализацијом, односно утврђивањем проблема који је довољно значајан и актуелан да би се истраживао. Следи израда истраживачког задатка, а затим и идејне скице пројекта истраживања којима се детаљније одређује тема истраживања, опредељује врста истраживања, врши избор најподеснијих метода истраживања и даје оквирна процена потребних средстава, времена, простора и кадрова истраживања.

У овом делу рада, она је разматрала општи модел процеса истраживања као саставни део пројекта истраживања, и то делове нацрта научне замисли као и планове истраживања (термински план, план кадрова и план средстава потребних за реализацију истраживања). Према кандидаткињи, планови истраживања чине функционалну целину процеса истраживања.

Трећи део овог поглавља посвећен је проучавању општих модела предмета политиколошких истраживања. Без обзира на сву сложеност и различитост политичких појава, постоје заједничке карактеристике које дају основ за формирање општег модела предмета истраживања у политичким наукама. Иако кандидаткиња оправдано сматра да је овај модел већ познат у методолошкој литератури, ипак у овом делу рада она наводи саставне делове тог модела, као што су услови у којима се одигравају друштвени процеси, субјекти политичког процеса, затим мотиви, интереси, циљеви, активности и методе деловања субјеката политичког деловања, и на крају ефекти и последице који се остварују таквим политичким деловањем.

Посебан део ове дисертације посвећен је проучавању специфичних модела теоријских методолошких истраживања. Према Е. Лазовић-Јовић, модели теоријских методолошких истраживања су, такође, опште замисли, идеални типови истраживачког процеса. Свака фаза тог процеса може бити предмет теоријских методолошких истраживања и без обзира на то увек се формира модел, сходно већ приказаном моделу предмета политиколошких истраживања у дисертацији. Кандидаткиња сматра да се модели теоријских политиколошких истраживања формирају за општу теорију или општу методологију, тј. мета-методологију, односно, мета-методолошка истраживања.

Осим тога, предмет формирања модела могу бити политичка теорија као и одређена појава, процес или проблем из друштвене, тј. политичке стварности.

Мр Е.Лазовић Јовић сматра да модели теоријских методолошких истраживања треба да омогуће стицање општих и објективних научних сазнања, јер се само на основу тих сазнања могу извести научни закони, теорије и објашњења, а та научна сазнања се могу проверавати. Она закључује да су модели теоријских методолошких истраживања замисли истраживања, али у складу са предметом, његовим битним карактеристикама и захтевима.

Према кандидаткињи, модел емпиријских политиколошких истраживања као и сваки модел, не мора обухватити све чиниоце истраживачког процеса у сваком конкретном истраживању, али мора обухватити битне, суштинске делове тог процеса, како би могао бити примењен на свако конкретно истраживање. То је неопходно, јер сви чиниоци тог модела чине синхронизовану и организовану целину, тј. организациони оквир процеса истраживања. У овом делу рада, кандидаткиња наводи особине модела емпиријских политиколошких истраживања који треба да обухвати све битне чиниоце истраживачког процеса, затим да буде реалистичан, кохерентан и конзистентан и економичан.

У петом поглављу, кандидаткиња разматра специфичности примене основних метода и техника у методолошким политиколошким истраживањима. У овом делу рада, она истиче да је главни задатак опште методологије синтеза научних сазнања о методама научног истраживања.

У овом делу дисертације, кандидаткиња наводи специфичности примене метода у политиколошким методолошким истраживањима. Она сматра да се прва специфичност огледа у томе што се политичке појаве јављају у области друштвеног живота. Друго, политичке појаве се одвијају у одређеном времену и на одређеном простору што може утицати на избор научне методе у одређеном истраживању.

Такође, у овом делу рада она наводи дефиницију основних метода професора С. Милосављевића и И. Радосављевића које су саставни део сваког логичког мишљења и у основи су свих метода научног сазнавања и истраживања. Такође, она наводи класификацију и заједничка својства основних метода сазнања и истраживања, посвећујући значајан простор свакој од основних метода сазнања, као што су анализа, апстракција, специјализација, дедукција, индукција, синтеза, конкретизација, генерализација, као и доказивање и оповргавање.

Ослањајући се на релевантну методолошку литературу, она наводи дефиниције наведених основних метода Б. Шешпића, С. Милосављевића и И. Радосављевића, као и њихову примену у методолошким истраживањима.

Мр Е.Лазовић Јовић сматра да се анализа код методолошких политиколошких истраживања примењује у свим фазама истраживачког процеса од концептуализације, пројектовања истраживања, преко реализације и примене резултата истраживања. Према њој, анализа омогућава да се открије структура истраживања, тј. сви битни чиниоци и доприноси објашњењу веза и односа унутар истраживања и развоја сазнања од старог ка новом.

Кандидаткиња наводи да се у методолошким политиколошким истраживањима на основу апстракције формира модел методолошких истраживања. Апстракција у свим методолошким истраживањима има значајну улогу, јер је сам процес истраживања, заправо, и процес примене апстракције (односно, апстраховања). Такође, она истиче да се специјализација заснива на сазнавању целине преко делова или делова преко целине, али се ти делови сврставају у одређени поредак.

Она истиче да се основне методе не користе самостално у методолошким истраживањима, већ са другим методама, општенаучним и методама прикупљања података.

У другом делу шестог поглавља, кандидаткиња у посебним деловима, проучава општенаучне методе, и то: статистичку, хипотетичко-дедуктивну, аксиоматску, аналитичко-дедуктивну и компаративну методу. И у овом делу рада, она на научно коректан начин наводи дефиниције наведених метода професора Б. Шешпића, С. Милосављевића, И. Радосављевића и Џ. Термиза.

Проучавајући статистичку методу, она истиче да је ова метода значајна за политиколошка истраживања јер се примењује на комплексне и разноврсне масовне појаве, а методолошка истраживања то свакако јесу. Такође, статистичком методом се настоје открити квалитативне и квантитативне чињенице у вези са предметом истраживања, али и кретање и тенденције даљег развоја предмета и одређених делова предмета, што је са становишта методолошких истраживања изузетно значајна чињеница.

Кандидаткиња сматра да специфичности примене хипотетичко – дедуктивне методе у методолошким истраживањима проистичу како из предмета истраживања, тако и из чињенице да је ова метода заснована и изведена из нагомиланог искуства. У методолошким политиколошким истраживањима хипотетичко – дедуктивна метода

може бити метода научног истраживања, дакле, њеном применом стичемо сазнања о предмету методолошких истраживања, али може бити и метода практиковања већ стечених сазнања.

Такође, кандидаткиња сматра да компаративна метода има велику употребљивост у методолошким истраживањима, јер се користи од истраживања садржине, форме и облика методолошких норми и правила, затим за истраживање целокупног истраживачког процеса, свих његових чинилаца или за истраживање појединих делова, својстава, веза, односа и сл. Применом ове методе можемо закључивати о идентичности (неидентичности), или сличности различитог степена. Методолошка компаративна истраживања изузетно су значајна за методологију политичких наука, односно, за истраживање политичких појава уопште.

У трећем делу овог поглавља, мр Е.Лазовић Јовић проучава примену основних метода прикупљања података, као што су испитивање, посматрање, научни експеримент, анализа садржаја докумената и метода студије случаја. Поред коректног дефинисања ових метода, кандидаткиња наводи да се у методолошким политиколошким истраживањима могу користити све методе прибављања података у зависности од предмета истраживања. Од наведених метода, испитивање је често коришћена метода прибављања података како у емпиријским тако и у теоријским методолошким истраживањима. Мр Е.Лазовић Јовић оправдано указује на тешкоће у вези са коришћењем методе испитивања у методолошким истраживањима које се посебно односе на мета-теоријска, односно, мета-методолошка истраживања. Овим истраживањима требало би доћи до општих теоријских сазнања, до општих правила и норми, а испитивање је засновано на појединачним исказима, тј. ставовима из којих се не може извести поуздан закључак тог нивоа општости. Она сматра да се само уз примену статистичке методе, испитивање може довести до сазнања о целини неке појаве и доћи до ваљаних статистичких правилности на основу којих је могуће доћи и до одређених правилности и законитости у кретању друштвених појава.

У посебном делу шестог поглавља, кандидаткиња се бавила методом посматрања, наводећи да се у мета-теоријским, одн. мета-методолошким истраживањима посматрање често користи. Према њој, метода посматрања захтева и избор техничких средстава која ће се користити, прецизну израду протокола посматрања и сл., и закључује да се овом методом могу добити значајна сазнања о предмету методолошких политиколошких истраживања.

Разматрајући специфичности експеримента у друштвеним наукама, кандидаткиња сматра да је тешко постићи истоветност експеримента, односно, његовог резултата. Такође, она указује и на етички моменат који одређује употребу експеримента у друштвеним и политичким наукама.

У овом делу дисертације, кандидаткиња правилно парафразира дефиницију методе анализе садржаја докумената као и дефиниције њених техника (квалитативне и квантитативне анализе докумената) од проф. др Н. Даниловића, закључујући да ова метода, као уосталом и друге методе, може бити предмет и метод методолошких истраживања, а подједнако се може користити и у теоријским и у емпиријским истраживањима.

Кандидаткиња оправдано сматра да анализа садржаја докумената спада у често коришћену методу у емпиријским методолошким истраживањима. Она се може користити у разним фазама процеса истраживања, нпр. пре израде самог пројекта за изучавање научног фонда о предмету истраживања, као једна од метода обраде података, али су честа и истраживања у којима је она једино могућа метода научног сазнања. Специфичност ове методе је и у томе што се сви предмети истражују посредством исказа садржаних у документима. Отуда је то, поуздан метод прибављања података, јер се њоме могу истражити појаве и процеси који су се догодили у прошлости, садашњости или ће се догодити у будућности. Мр Е.Лазовић Јовић истиче да је код ове методе битно да су предмет или неки његов део, својство или чинилац, забележени на било који начин. Анализа садржаја докумената изузетно је значајна као метода прибављања података у методолошким теоријским истраживањима, јер она обухвата сва документа и сва претходна истраживања истог предмета, односно, извештаје о истраживањима и извештаје о резултатима истраживања.

У погледу примене метода студије случаја, кандидаткиња наглашава да је је ова метода постала нарочито популарна током последњих деценија, па је тако и њена примена у емпиријским методолошким истраживањима доживела успон. Такође, кандидаткиња наводи да је ова метода прикупљања података сложенија од осталих метода јер у себи подразумева и примену методе испитивања, посматрања и анализе докумената у прибављању података, што подразумева проверу истинитости добијених података.

У последњем, четвртном делу пете главе дисертације, кандидаткиња разматра методске поступке у обради података, наводећи дефиниције професора С.

Милосављевића, И. Радосављевића и Ц. Термиза. Мр Е.Лазовић Јовић наводи став поменутих аутора према којима рад са прибављеним подацима подразумева сређивање података, анализу података и закључивање о одређеној појави или процесу. У овом делу рада, кандидаткиња на коректан начин разматра и остале поступке обраде подака као што су разврставање тј. класификација података, затим шифрирање, укрштање и исказивање података.

Поред тога, кандидаткиња указује да методолошка истраживања имају за циљ да утврде научна, односно методолошка начела помоћу којих се обезбеђује научна употребљивост и истинитост сваког прибављеног податка. Према мр Е. Лазовић-Јовић, један од циљева јесте и проучавање и разрада поступака и метода којима ће се доћи до научно корисних сазнања из прибављених података.

У закључним разматрањима дат је систематизован осврт на резултате истраживања и оствареност постављених циљева и хипотеза истраживања као и осврт на могућа даља разматрања и проучавања специфичности методолошких истраживања у политикологији.

5. Остварени резултати и научни допринос дисертације

Према оцени Комисије, кандидат је у потпуности остварио научну сврху израде докторске дисертације тиме што је из теоријско-методолошког и емпиријског угла сагледала специфичности методолошких истраживања у политикологији.

Према резултатима истраживања, посебна пажња је посвећена питању избора модела и процедура методолошких истраживања, питањима метода, поступака, техника и инструмената у методолошким истраживањима. Кандидаткиња је настојала да утврди применљивост и продорност одређених метода истраживања - основних, општенаучних и метода за прибављање података у методолошким истраживањима, њихове ефекте, али и проблем етичности истраживања.

Сложеност обраде предмета истраживања у овој докторској дисертацији огледа се и у томе што се по први пут научно објашњавају специфичности методолошких истраживања у политикологији. Питање методолошких истраживања је сложено и вишедимензионално питање којим је први пут на нашим просторима покушано да се објасни однос методологије, мета-методологије, мета-теорије и методолошких

истраживања, што представља значајан допринос теорији опште методологије наука и теорији методологије политичких наука, посебно.

Резултати истраживања у докторској дисертацији мр Емине Лазовић-Јовић су потврдили ранија сазнања да се скоро сва научна истраживања у ширем смислу могу сматрати методолошким. То је зато што се свако истраживање спроводи уз примену одређених метода и техника, а проучавањем одређеног предмета истраживања, применом одговарајућих научних метода, техника, инструмената и поступака, уједно проверавамо ставове методологије кроз процесе концептуализације/ реконцептуализације и кроз пројекат истраживања. На основу тога, кандидаткиња с правом закључује да сама примена, али и провера методолошких сазнања у научним истраживањима већ јасно указује на то да су сва истраживања у исто време и методолошка.

Структура садржаја докторске дисертације поштује принципе општости и конкретизације истраживања и начела прецизности, реалности и ограничења. Она омогућава свођење предмета истраживања у научно прихватљиве оквире за спознају и детерминацију специфичности методолошких истраживања у политикологији и приказ резултата њиховог истраживања.

У дисертацији су на оригиналан и научно утемељен начин објашњене специфичности методолошких истраживања у политикологији. Према мишљењу кандидаткиње, предмет специјалних методолошких (мета-методолошких) истраживања су све радње, процеси и активности које се предузимају у току истраживачког процеса, а посебно место имају концептуализација и реконцептуализација, јер оне представљају целину сваког научног истраживања. Дакле, постоје и искључиво методолошка истраживања, која су углавном експериментална, а она су мета-методолошка, јер се баве истраживањем метода где се за сваку методу поставља нови (посебан) пројекат истраживања.

Према мишљењу Комисије, кандидаткиња је у својој докторској дисертацији извршила детаљну анализу и проучавање 112 доступних извора домаће и иностране релевантне литературе. У коришћењу литературе она је применила принцип критичке анализе, научних коментара и осврта на различита схватања, како у старијој литератури, тако и код новијих расправа о специфичностима методолошких истраживања у политикологији.

Са становишта доприноса примењених научних метода, истраживање које је спроведено у овој докторској дисертацији обухватило је:

1) Систематично проучавање литературе из области методологије друштвених наука, посебно методологије политичких наука и историје политичких теорија.

2) Изучавањем методолошких истраживања долази се до сазнања о научно-методолошким оквирима тих истраживања, о њиховом положају у одређеној политичкој сфери и о нормама и правилима која важе у научно-методолошком систему.

3) Теоријска методолошка истраживања баве се обрадом свих методолошких проблема, од опште методологије, преко посебних до специјалних методологија, а свако истраживање теорије касније служи за обликовање праксе.

4) Примену основних, општенаучних и метода прикупљања података из фондуса досадашњих проверених научних сазнања о методолошким истраживањима у политикологији. Примена наведених метода у овој дисертацији представља својеврсан научни допринос методологији друштвених наука, посебно методологији политичких наука.

Из угла оцене применљивост остварених резултата, Комисија сматра да је кандидат у оквиру петог и шестог поглавља докторске дисертације на научно коректан начин елаборирао нове могућности примене модела предмета политиколошких истраживања, као и основних, општенаучних и метода прикупљања података у свим фазама процеса методолошких истраживања у политикологији, чиме је такође дала скроман допринос теорији методологије политичких наука.

Према мишљењу Комисије, укупни резултати истраживања омогућавају даља научна и стручна истраживања специфичности методолошких истраживања у политикологији.

Кандидаткиња је у изради докторске дисертације показала способност за самостални научно-истраживачки рад. Она је анализирала постојеће класификације и битне одредбе научних метода, структуру, карактеристике и законитости процеса методолошких истраживања и посебно њихове специфичности у политиколошким истраживањима.

Детаљним увидом у дисертацију, Комисија констатује да је кандидаткиња успешно одговорила на постављене изазове, остварила научне и друштвене циљеве и потврдила генералну и посебне хипотезе истраживања. Проучавањем концептуализације, као и односа мета-методологије, методологије и методолошких

истраживања, кандидаткиња је указала на специфичности примене основних, општенаучних и метода прикуљања података у свим фазама процеса научног истраживања.

Научни допринос докторске дисертације заснива се, прво, на томе што у нашој научној литератури ова тема у облику јединственог научног дела није на овакав начин обрађена и, друго, у дисертацији је понуђено веома коректно научно објашњење специфичности методолошких истраживања у политикологији, због чега се ова докторска дисертација може квалификовати као самостално и оригинално научно дело кандидата. Отуда се и њен наглашени друштвени допринос огледа, управо у примени њених резултата у даљим истраживања сличних методолошких проблема, као и у наставном процесу из предмета Методологија политичких наука на основним, мастер, и докторским студијама.

6. Закључак

6.1. Тема докторске дисертације кандидаткиње Емине Лазовић-Јовић, магистра политичких наука, под насловом „Специфичности методолошких истраживања у политикологији“ веома је значајна за развој методологије политичких наука и за све етапе у политиколошким истраживањима.

6.2. Комисија за оцену докторске дисертације констатује да дисертација мр Емине Лазовић-Јовић садржи оригиналне научне доприносе, испуњава све законске, формалне и суштинске услове, као и предвиђене критеријуме који се примењују приликом вредновања докторских дисертација на Факултету политичких наука, Универзитета у Београду.

6.3. У докторској дисертацији научно је објашњена нова улога и могућност примене методолошких истраживања у политичким наукама, а ставови, судови и закључци изнети у докторској дисертацији представљају оригиналан и аутентичан научни допринос методологији друштвених и политичких наука.

6.4. На основу свеукупних резултата проучавања докторске дисертације: „Специфичности методолошких истраживања у политикологији“ кандидаткиње мр Емине Лазовић-Јовић, Комисија за оцену дисертације:

(1) Оцењује да је докторска дисертација подобна за јавну одбрану.

(2) Предлаже да се, после проведене академске процедуре, јавна одбрана закаже и спроведе пред компетентном комисијом.

У Београду, 11.08. 2016.

Комисија :

---

1. проф. др Иван Радосављевић, члан

---

2. проф. др Неђо Даниловић, члан

---

3. доц. др Вера Аржина, ментор